

Menekültválság a görög–török határon
Előzmények, fejlemények, kilátások

Refugee Crisis on the Greek–Turkish Border
Causes, Developments and Possibilities

EGERESI ZOLTÁN – KACZIBA PÉTER

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Egeresi Zoltán, Kacziba Péter, 2020

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2020

ISSN 2416-0148

Összefoglaló: Az elemzés áttekintést nyújt a Törökország és az Európai Unió között február végén kirobbant új menekültválságról. Felvázolja a török döntés mögött húzódo lehetséges okokat, így a menekültügyi megállapodás problémáit, az Idlibben folyó humanitárius válságot és katonai összecsapásokat. Bemutatja továbbá a török döntés óta történt fejleményeket, az azokra adott görög és uniós válaszokat; igazolja, hogy ezúttal az EU kiállása egységesebb, mint 2015–2016-ban volt, és a görög határok lezárása hatásos eszköznek bizonyult. Ugyanakkor arra is rámutat, hogy a probléma kezelése érdekében szükség van a felek stabil, hosszú távú megállapodására. Végezetül megállapítja, hogy az EU-nak négy év állt rendelkezésére egy stratégia kidolgozására, és a mostani válság megmutatta, hogy nem lehet tovább várni.

Kulcsszavak: menekültválság, Törökország, Görögország, Európai Unió, humanitárius válság

Abstract: *The analysis intends to give an overview about the new refugee crisis between Turkey and the European Union started in late February 2020. It describes the possible causes behind the Turkish decision to open its border for those who want to go to the EU: the problems of the refugee "deal", the ongoing humanitarian crisis and military clashes in Idlib. It also addresses the developments and the Greek and EU reactions stating that this time the EU had a more unified stance compared to 2015–2016 and the closure of the border was effective, however, the parties need a stable long-lasting agreement. The analysis concludes that the EU had four years to create a strategy and the crisis showed that it is high time to do it.*

Keywords: *refugee crisis, Turkey, Greece, European Union, humanitarian crisis*

BEVEZETÉS

R ecep Tayyip Erdoğan török államfőnek a határok megnyitásáról szóló 2020. február 29-i bejelentése ismét feszült helyzetet teremtett a balkáni migrációs útvonalon, egyúttal a 2016 óta eltelt időszak legsúlyosabb európai vonatkozású menekültválságát idézte elő. A nemzetközi szervezetek szerint az első napokban legalább 13 ezres tömeg jelent meg Edirne térségében, az égei-tengeri útvonalon érkező illegális határátlépők száma pedig jelentősen megugrott. A török döntésre adott görög (és uniós) válasz határozott volt: a határvédelmet megerősítették, s komoly erőket bevetve megakadályozták, hogy nagyobb csoportok átkelhessenek a határ görög oldalára. A nemzetközi szervezetek kritikával illették mindkét oldalt: Ankarát zsarolással, míg Athént a nemzetközi menekültügyi egyezmények ignorálásával vádolták. A kibontakozó események újra mélyrepülésbe lökték az egyébként is súlyos vitákkal terhelt görög–török viszonyt, ugyanakkor megteremtették Athén és Brüsszel egységfrontját. Görögország az események hatására 700 millió eurós

gyorssegély folyósítására kapott ígéretet, és az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökségnek (Frontex) a térségben állomásozó egységei létszámát is megemelték. A török lépés felülírta az elmúlt éveket meghatározó 2016-os menekültügyi „megállapodást”, és úgy tűnik, egy egyre mélyülő konfliktushoz vezetett az EU és Törökország között. Az elemzés ennek az új válságnak a körülményeit kívánja megvizsgálni, elsősorban a török és a görög intézkedésekre fókuszálva.

MIGRÁCIÓS TRENDEK A VÁLSÁG ELŐTT

A 2016 márciusában elfogadott uniós–török [menekültügyi nyilatkozat](#) által életbe léptetett [rendszer a töredékére csökkentette](#) az illegális úton Görögországba érkezettek számát. A 2015-ös 860 ezer főhöz képest 2016-ban már csak 175 ezren érkeztek (többségük az év első három hónapjában). 2017-ben alig több mint 35 ezer ember jutott át a görög szigetekre – ez a szám a 2014-es, azaz a migrációs válság előtti adatoknál is kisebb volt. Ezt követően azonban lassú növekedésnek indult, s 2018-ban már ötvenezerre, 2019-ben pedig már több mint hetvenezerre emelkedett.

1. táblázat

A Görögországba érkezett illegális határátlépők számának változása (fő)

	Tenger	Szárazföld	Összesen
2014	41038	2280	43318
2015	856723	4907	861630
2016	173450	2784	176234
2017	29718	6592	36310
2018	32494	18014	50508
2019	59726	14887	74613

E lassú, mégis számottevő emelkedésre csak részben lehet a Szíriában zajló eseményeknek és a Törökországba menekült szíriaiak romló helyzetének a következményeként tekinteni, hiszen ők még a harmadát sem tették ki az ottani menekülteknek – a legnagyobb csoportot az afgán állampolgárságúak alkották. A görög szigetekre és az Evrosz/Marica folyón inneni területekre érkezők elsősorban tranzitállamként akartak Törökországban időzni, s néhány év haszontalan várakozást követően úgy döntöttek, továbbállnak. Az Anatóliában letelepedett több millió szíriai lassú integrációja el is kezdődött, illetve a török hatóságok a szíriai visszatelepedésüket támogatták. A hivatalos adatok szerint 2019. november végéig [közel 370 ezren](#) vissza is tértek a hazájukba.

Görögország problémái ettől mégsem oldódtak meg. 2016 és 2019 között – más mediterrán országokhoz hasonlóan – aránytalanul nehéz terhet rótt rá a menekültek folyamatos áramlása, amelynek mértéke a 2016 előtti állapotokhoz képest

jelentősen csökkent ugyan, a görög belpolitikára és főként az érintett térségekre, szigetekre azonban továbbra is jelentős hatást gyakorolt. A görögök problémáját jól jellemzik a számadatok: míg 2016 áprilisa és 2020. február vége között – a 2016-os megállapodás keretein belül – [2117](#) menekültet telepítettek vissza Törökországba, addig ugyanabban az időszakban Görögországban [190.025](#) érkezőt regisztráltak.

A legnagyobb nyomás alatt álló területek a török partokhoz közel eső szigetek voltak (Leszbosz, Kiosz, Számosz, Lérosz és Kósz), amelyek a lakosságuk számához viszonyítva jelentős tömegeket voltak kénytelenek befogadni. Bár a hatóságok 2019 szeptembere és 2020 januárja között [14.750](#) menekültet szállítottak át a fél-szigetre, azonban ezalatt mintegy 36.000 új érkezett. A helyi lakosság az „idegenek” jelenléte mellett a turizmusból származó jövedelmük csökkenését sérelmezte a leginkább, míg a menekültek a táborokban uralkodó áldatlan állapotokra és a menekültkérelmek elbírálásának lassúságára panaszkodtak. Általában véve jellemző, hogy a helyiek a kormányra, az pedig az európai szolidaritás hiányára terhelte a felelősséget, a török határőröket pedig a 2016-os megállapodás figyelmen kívül hagyásával vádolta.

A válság kibontakozásának időszakában az öt leginkább érintett szigeten több mint [36.000 menekült zsúfolódott össze](#), pedig az ott kialakított befogadóállomásokat eredetileg csak 5400 fősre tervezték. A legaggasztóbb helyzet a török szárazföldről 14 km-re fekvő Leszboszon, illetve a csupán 2 km-re elhelyezkedő Számoszon alakult ki. A UNHCR február 7-én kiadott [közleménye](#) szerint az előbbin – a 2200 férőhelyes moriai menekülttáborban – 18.342, míg az utóbbin – a 660 fő befogadására képes vathyiban – 6782 menekült szűkösködött. Nemzetközi szervezetek februárban ismét felszólították a görög kormányt a helyzet mielőbbi rendezésére, a szigetekeken működő civil szervezetek és a helyi lakosság [eszkálálódó viszonyában](#) pedig szinte az egyetlen közös nevező az volt, hogy mindkét fél a menekülteknek a görög szárazföldre történő áttelepítését sürgette. Egyébként 2020. január végén összességében körülbelül [115.000](#) menekült tartózkodott Görögország területén.

Fontos kiemelni, hogy a görög hatóságok, valamint a térségben aktív nemzetközi és civil szervezetek már régóta [számítottak](#) egy esetleges török külpolitikai váltásra, s így a menekültek számának drasztikus növekedésére. A görög retorika, ennek megfelelően, 2016–2019 között folyamatosan török–európai, nem pedig török–görög kontextusban értelmezte a menekültkérdéssel kapcsolatos eseményeket, egyúttal egy átfogóbb és hatékonyabb uniós együttműködés kialakítását [szorgalmazta](#). Az oly gyakran kritizált görög hozzáállás ebből a kontextusból válik igazán érthetővé: Athén az európai összefogás hiányában nem volt érdekelt abban, hogy a területén kialakult helyzetet egyedül rendezze.

A TÖRÖK DÖNTÉS HÁTTERE

Az ankarai vezetés már 2016 óta azzal vádolta az Európai Uniót, hogy nem teljesíti a megegyezésben vállalt kötelezettségét. Nehezményezte, hogy a beígért 3+3 milliárd euró lassan (vagy éppen nem) érkezik, és nem kap szabad kezet az elköltésében; sérelmezte a vízummentesség elmaradását (még akkor is, ha az unió által szabott 72 követelményből hatot a [török fél nem teljesített](#)), a csatlakozási tárgyalások megfeneklését és a korábban létrehozott vámunió modernizálásának késlekedését. A kritikákat jellemzően fenyegetésekkel is megtoldotta: amennyiben az EU nem teljesíti a vállaltakat, akkor megnyílnak a török határok. Ezt Recep Tayyip Erdoğan a 2019. őszi budapesti látogatásakor is [kiemelte](#). A határnyitás eshetősége és veszélye tehát nemcsak a görögök, de az Európai Unió többi tagországa számára is nyilvánvaló volt. Ugyanakkor tény, hogy Törökország – a kritikái ellenére is – jobbra tartotta magát a megállapodáshoz.

Politikai szinten az EU–török kapcsolatok – napjainkig tartó – megromlása már korábban kezdetét vette. A 2017-es török alkotmányos népszavazáskor Ankara tudatosan vállalta a konfrontációt [Hollandiával](#), Németországgal és Ausztriával (akkor is megemlítve a menekültek ügyét), s noha az ország számára hivatalosan továbbra is prioritás maradt az uniós tagság, a török közvélemény döntő többsége előtt is világossá vált, hogy ha egyszer meg is valósul az, [az időpontja a távoli jövőbe vész](#).

A február végén kialakult válság során alkalmazott török retorika ellenére a hivatalosan 3,6 millió szíriai menekült helyzete az utóbbi hónapokban nem változott érdemben. Ugyanakkor a gazdasági nehézségekkel küzdő országban a közvélemény részéről egyre érezhetőbb [az elégedetlenség](#), amely már a [választási kampányokban](#) is megjelent (s közrejátszott abban, hogy 2019 júniusában Isztambulban az ellenzék jelöltje nyert). A török hatóságok a nyár elejétől igyekeztek „javítani” a helyzeten, azaz a szíriai menekültek láthatóságát csökkenteni, főleg a nyugati nagyvárosokban. Ennek keretében sokakat visszaküldtek arra a településre, ahol a regisztrációjuk történt, de olyan híradások is napvilágot láttak, hogy [egyenesen Szíriába küldték őket](#). Belügyminisztériumi források szerint 2019. július közepétől november közepéig [kétszázezer ember hagyta el Isztambult](#) (hivatalosan megközelítőleg hatszáz ezer szíriai él a városban).

A problémák ellenére a szíriaiak integrációja lassan ugyan, de halad. Az ideiglenes védelmi státuszuk bizonyos jogokat szavatol nekik, s megtiltja a visszaküldésüket. Noha a helyzetük sokkal rosszabb, mint a török állampolgároké, de többnyire sikerült a munkaerőpiacba integrálódniuk – jellemzően a szürke- és feketegazdaságba. A fiatalok iskoláztatása korántsem teljes, de az uniós támogatásnak köszönhetően e téren is javult a helyzet. Ez pedig nagyon fontos egy olyan közösségben, amelynek [közel a fele 18 év alatti](#).

Mindez azt jelenti, hogy a februári bejelentés előtt sem a törökországi menekültügyi helyzetben, sem az EU–török kapcsolatokban nem történt olyan fordulat vagy törés, ami indokolta volna a szokásos retorikán túllépő, komoly válságot

okozó intézkedést. Ugyanakkor lényeges elem, hogy az Unió a számos török kritika ellenére sem kívánta a problémákat orvosolni, és a korábbi „megállapodás” meghosszabbítására vagy újratárgyalására vonatkozóan sem küldött határozott jelzést.

A döntés hátterét mindemellett egy másik fronton, Törökország szíriai érdekeiben kell keresni. A Szíria északnyugati részén lévő és az asztanai hármaknak a deeszkalációs zónák kialakításáról szóló 2017-es megállapodása értelmében török érdekszférába került Idlib tartományért 2019 végén egy átfogó szíriai–orosz offenzíva indult. A támadók jelentős sikereket értek el. A területen élő mintegy hárommillió ember (jelentős részük Szíria más részéről származó belső menekült) közül sokan a légicsapások és a harcok elől a török határ, illetve a Törökország által 2018 elején elfoglalt Afrín tartomány felé vették az irányt. Az ENSZ jelentése szerint 2019. december eleje és 2020. február vége között a térségben több mint [kilencszázezer ember kényszerült a lakhelye elhagyására](#). A török határookra nehezedő nyomás tehát egyértelmű, azonban a több méter magas betonfalak elleni támadásokról egyelőre nem érkeztek beszámolók.

Az idlibi hadszíntéren viszont annál nagyobb változások álltak be: a harcok leállítására tett diplomáciai erőfeszítések eredménytelensége után a török hadsereg egyre nagyobb erővel szállt be a konfliktusba, s nyílt harcokba keveredett a rezsim csapataival, illetve – közvetve – a légteret uraló Oroszországgal. Február 27-én, egy (feltehetően) szíriai–orosz [légicsapás következtében](#) 34 török katona vesztette életét – ez volt az elmúlt évek során a török fegyveres erők legnagyobb vesztesége. Az eset komoly társadalmi visszhangot is kiváltott, s a török kormány a nép dühével indokolhatta, hogy megtorló csapásokat mért a Szíriai Arab Hadseregére, majd március 1-jén megindította az immár negyedik szíriai offenzíváját, a Tavasz Pajzsot, amely hamarosan egy fegyverszünettel véget is ért. A jelentős katonai veszteség ugyanakkor arra is késztette a kormányt, hogy egy másik kommunikációs frontot nyisson, ami tematizálhatja a közbeszédet az egyre problémássá váló idlibi front helyett, s az EU-val kötött menekültügyi megállapodás „állóvize” jó lehetőséget kínált.

Az idlibi harcokból viszont az is kiderült, hogy az Oroszországgal való nyílt konfrontációt el kell kerülni, s meg kell vele egyezni. Az eltérő érdekek miatt erre korlátozott esély mutatkozik, így a török számára további szereplők bevonása tűnt a járható útnak. Úgy vélték, hogy amennyiben uniós államok is megjelennek Idlibben vagy a tartománnyal kapcsolatos tárgyalásokon, úgy az oroszok számára egyre költségesebbé válik az előrenyomulás – mind katonai, mind politikai értelemben. Az uniós segélyek folyósítása pedig a hontalanná vált, milliós nagyságú tömeg ellátása szempontjából lenne rendkívül fontos. A menekültügyi megállapodás felrúgása tehát részben a szíriai események mentén értelmezhető és érzékelhetően kockázatos lépés.

Vlagyimir Putyin és Recep Tayyip Erdoğan március 5-i moszkvai találkozója végül – egy közel sem átfogó – megegyezéshez vezetett. A tartományt nagyjából a frontvonalnak megfelelően osztották fel, s [fegyverszünetet](#) hirdettek, amelynek révén Törökország mindenképp időt nyer. Azonban a problémák ezzel nem oldódtak meg: a milliós idlibi menekülttömeg továbbra is segítségre vár, s bár a szíriai konfliktusnak is vége van, a fegyverszünet – a korábbi, hasonló megegyezésekhez hasonlóan – törékeny.

A VÁLSÁG KIBONTAKOZÁSA

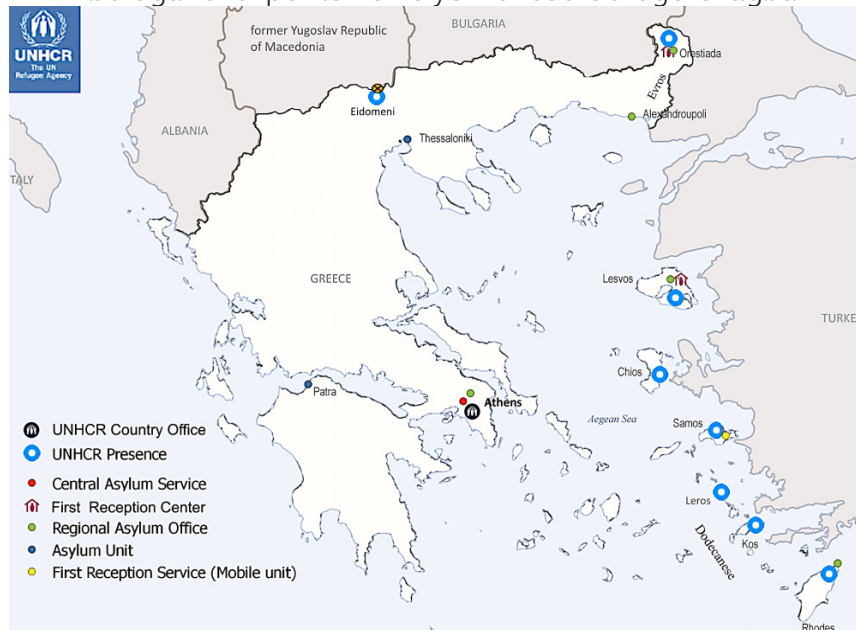
A görög–török határon kialakult helyzet közvetlen előzménye az imént említett, február 27-én végrehajtott szíriai légitámadás volt. A támadás és a veszteségek hírére Erdoğan elnök még aznapra válságtanácskozást hívott össze, azt követően Mevlüt Çavuşoğlu külügyminiszter telefonon egyeztetett Jens Stoltenberg NATO-főtitkárral. A megbeszélés valószínűleg nem a török elvárásoknak megfelelően zárult, hiszen késő este egy (név nélkül nyilatkozó) magas rangú török tisztségviselő a *Reuters*nek adott [nyilatkozatában](#) már a szíriai menekültek átengedéséről beszélt. Másnap az információt a török külügyminiszter is [megerősítette](#), s a szervezett és szervezetlen tömegek megindultak Görögország irányába. Az első nagyobb csoportok február 29-én értek a határokhoz. Az [ENSZ becslései](#) szerint a Trákiában található szárazföldi határon – amelynek jelentős része az Evrosz/Marica folyó mentén húzódik –, a pazarkulei és ipszalai határátkelők körzetében, március 1-jére megközelítőleg tizenháromezer menekült torlódott fel. A március 8-i görög [adatok](#) szerint az Evrosz és a megközelítőleg 800 km hosszú égei-tengeri határ térségében összesen 40.060 behatolási kísérletet akadályoztak meg, illetve 293 menekültet tartóztattak le.

A letartóztatást a legtöbb esetben gyors eljárás követte: egyeseket pénzbírságra, az agresszívabb határsértések elkövetőit három és féltől négy évig terjedő, letöltendő börtönbüntetésre ítélték. A kemény határvédelmi fellépés során könnygázt, vízágyúkat és villanógránátokat is bevetettek, a hadsereg pedig a határt elkezdte szögesdróttal megerősíteni, és március 2-ára az evroszi határsávon tartandó, 24 órás éleslőszeres [hadgyakorlatot](#) hirdetett. A határozott görög fellépés március 3-ig egy halálos áldozatot is követelt – bár arról eltérnek a híradások, hogy gumilövedék vagy éleslőszer okozta-e a 22 éves szíriai férfi [halálát](#).

Míg az Evrosz térségében elsősorban a folyószakaszok ellenőrzése okozott nagyobb kihívást a görög határőröknek, addig a tengeri határon általában a menekültekkel teli csónakok visszafordítása, illetve a feldühödött helyi lakosság lenyugtatása jelentett gondot. Görög [adatok](#) szerint az égei-tengeri szigetekre február 29. és március 6. között körülbelül kétezer menekült érkezett, többségük Lesboszra, Kioszra és Számoszra. Az átérők számát a kemény határvédelmi fellépés és a viharos időjárás egyaránt limitálta. A görög parti őrség hajói ugyanis rendkívül határozottan léptek fel: figyelmeztető lövésekkel és csáklyákkal próbálták elrettenteni az érkezőket.

1. térkép

A befogadóközpontok elhelyezkedése Görögországban

A hatóságok munkáját és korrekt megítélését nehezítette, hogy a helyi lakosság önkényesen és erőszakosan lépett fel a szigetekre [érkező menekültekkel](#), a [civil szervezetek](#) képviselőivel és a [sajtó munkatársaival](#) szemben. A legaggasztóbb helyzet Leszboszon alakult ki, ahol január közepe óta állandóan demonstrációk zajlanak. A helyiek tiltakozásait az váltotta ki, hogy két új befogadóállomást telepítettek a szigetre; a szigeten tartózkodó menekültek viszont a moriai táborban kialakult borzalmas állapotok megszüntetését, az ott élők körülményeinek a javítását követelték. A menekültek átengedéséről szóló török döntés után azonban a helyzet tovább romlott: helyi lakosok – köztük az Arany Hajnal nevű szélsőjobboldali szervezet aktivistái – összetűzésbe keveredtek a rendőrökkel, ismeretlenek [felgyújtottak](#) egy befogadóállomást, a szigetre érkező illegális bevándorlókat pedig [dühös tömeg](#) fogadta. A tengeri útvonalon kibontakozott események során március 11-ig egy gyermek [veszítette életét](#).

Március 7-én Erdoğan az égei útvonal határőrzetének a visszaállítása mellett döntött, ami a gyakorlatban a menekültek visszatartását jelentette. A döntés mögött valószínűleg több tényező húzódik meg. Egyrészt a német nyomásgyakorlás: Angela Merkel német kancellár telefonon beszélt a török elnökkel, s azt követően hozták nyilvánosságra a tengeri határellenőrzés visszaállítását, valamint Erdoğan március 9-i brüsszeli látogatásának tervét. Másrészt – és ez Ankara retorikájában is szerepelt – a törökök maguk is tarthatnak egy humanitárius válságtól, s azt lehetőség szerint inkább egyetlen térségre koncentrálnák. Harmadrészt az égei útvonal megnyitása jóval hatástalanabbnak bizonyult, mint arra a törökök számítottak: sem kommunikációs téren, sem pedig tényleges migrációs nyomásként nem tudott hatást gyakorolni a görögökre.

A döntés eredményeként március 7-re a válság az evroszi régióra koncentráldott. Március 4-én a görög hadsereg szögesdrótokból és megerősített lemezekből álló [falakat](#) húzott fel a szárazföldi határsávokra, a kormány pedig egyértelművé tette, hogy a védelmet a továbbiakban állandó fizikai határárral fogják megerősíteni. Ez azt jelzi, hogy Athén elhúzódó válságra számít, és a jelenleginél nagyobb tömegek érkezésének a kezelésére készül fel. Február 29. és március 11. között a menekültek és a görög határőrök közötti összecsapások állandóvá váltak – török sajtóértesülések szerint ezért még egy menekült [életét vesztette](#). A kialakult helyzetet jellemzi, hogy már a görög és török biztonsági erők között is egyre feszültebb a viszony; az utóbbiakat a görög média azzal [vádolta](#), hogy könnygázgránátokat lőnek át a határ túlsóoldalára, illetve járművei szándékosan [rongálják](#) a határkerítést. Ezt a török fél határozottan visszautasította, a görög védelmi miniszter pedig mindenkit [biztosított](#) arról, hogy Törökország nem sértette az ország szuverén határait.

A válság során mindkét fél alkalmazza a média bevonásának és az információk „hadviselésnek” a taktikáját: álhírek terjesztésével és a tények elferdítésével vádolják egymást. A török állami média például folyamatosan éleslőszer bevetésével gyanúsítja a görög határőröket, de a kommunikációs párharc állandóan visszatérő eleme a térségbe érkező menekültek száma is. A török belügyminiszter tweetjei szerint március 3. reggeléig már több mint 130 ezren lépték át a határt. Bár ezt a görögök és az ENSZ adatai – legalábbis a kérdéses időszakra vonatkozóan – tételesen cáfolták, féltő volt, hogy a hangsúly nem is a számokon, inkább a Törökországból való kilépésen van.

Az aggodalmakat fokozta, hogy március 5-én a török parancsnokság újabb ezer rohamrendőrt vezényelt a térségbe, akiknek elvileg az volt a feladatuk, hogy a Görögországból visszatoloncoltak bejutását megakadályozzák. Jó hír, és a humanitárius katasztrófa elkerülését nagyban segíti, hogy úgy tűnik, a török határ jelenleg mindkét oldalról nyitott, azaz Ankara nem eskalálja a helyzetet a „senki földjére” már átengedett menekültek mozgásának további korlátozásával. A török taktika az előző napokban inkább a görög hatóságok munkájának az akadályozása és azzal a menekültek határon való átjutásának az elősegítése volt.

ELMÉRGESEDŐ GÖRÖG–TÖRÖK VISZONY

A válsággal kapcsolatos görög reakciókat a migrációval járó közvetlen, valamint a görög–török viszonyhoz köthető közvetett előzmények egyaránt befolyásolták. Mivel az előbbiekre már kitértünk, ehelyütt csak az utóbbiakat vizsgáljuk meg röviden. Közülük az első fontosabb tényező a Ciprus környéki gázfeltárások ügye, amelyben Athén a görög ciprióták és az izraeliek mellé állt, és 2020. január elején egy, a török érdekeket sértő [gázvezeték kiépítése](#) mellett döntött. Ankara válaszul a tripoli székhelyű líbiai egységkormányval kötött megállapodásában [újraértelmezte](#) a Földközi-tenger kizárólagos gazdasági övezetekre vonatkozó határait. Ezt Görögország elfogadhatatlannak minősítette, és lehetséges

[casus belliként](#) aposztrofálta. A delimitációs viták következtében december és február között állandó feszültség jellemezte az égei térséget: a török légierő [fokozta](#) az egyébként szokványos légtérsértései számát, a görög [sajtó](#) török drónok felderítő tevékenységéről cikkezett, az Evroszon/Maricán pedig [egyre gyakrabban fordultak elő](#) a görög halászok és a török járőrhajók közötti incidensek, s az utóbbi hatására Athén megnövelte a térségben állomásozó csapatai létszámát.

Ezek a közvetett, valamint a korábban részletezett, a migrációval kapcsolatos közvetlen előzmények aktívan befolyásolták a görög reakciókat. Athén így jobbra felkészülten fogadta a török döntés közvetlen következményeit: sem a biztonsági erőket, sem a kormányt nem érte váratlanul az ismételten begyűrűző menekültválság híre. Görögország már február 28-án, azaz a menekültek átengedésének bejelentését követő napon [magyarányú csapatmozgásokat](#) hajtott végre, hogy megerősítse a görög–török szárazföldi és tengeri határok védelmét. Bár a műveletben érintettek számáról nincsenek hivatalos adatok, azt azonban lehet tudni, hogy szárazföldi határokat legkevesebb [kétezer](#) rendőr és katona ellenőrzi, a haditengerészet és a parti őrség pedig [ötvenkettőre emelte](#) a térséget védő flottilla hajóinak számát. Ez a létszám kiegészült a Frontex [ötszáz](#) fős egységeivel, amit a közeljövőben még 100 fővel növelnek.

Kiriákosz Micotákisz kormányának – amely 2019 júliusában lépett hivatalba – a válsággal kapcsolatos hozzáállása egyszerre volt nemzeti és európai. Noha természetesen érezte, hogy Erdoğan elnök elsősorban az EU magországainak kíván üzenni, nem vonatkoztathatott el attól a tényről, hogy a következményekkel először Görögországnak kell szembenéznie. A görög álláspont ennek megfelelően konzekvensen határozott maradt: eleve kizárták, hogy illegális határátlépőknek menedéket nyújtson az ország, a kormány magas rangú képviselői pedig a szokásosnál is vehemensebben bírálták a török vezetést. Míg Szteliosz Pecaszkormányzó központilag szervezett és irányított embercsempészettel vádolta a török államot, addig Micotákisz miniszterelnök „aszimmetrikus fenyegetésnek” [minősítette](#) a válságot, s zsarolással és a szíriai helyzetről való szándékos figyelemeltereléssel gyanúsította Törökországot.

A görög kormány – rendkívüli válsághelyzetre hivatkozva – szinte azonnal felfüggesztette a menedékkérelmek befogadását. A lépést a nemzetközi szervezetek [elítélték](#), egyúttal az 1951. évi menekültügyi egyezmény és az EU alapelvei megsértésével vádolták Athént. A görögök e kritikákat a török felelősség hangoztatásával, valamint a menekültek és a migránsok közötti különbségtétellel próbálták megválaszolni: a kommunikációjuk állandóan visszatérő eleme volt, hogy a menekültek többsége nem szíriai, és nem Idlib körzetéből származik. Jogi szempontból Athén az [Európai Unió működéséről szóló szerződés 78\(3\)](#) pontjára hivatkozott, amely szerint „ha egy vagy több tagállam olyan szükséghelyzettel szembesül, amelyet harmadik országok állampolgárainak hirtelen beáramlása jellemez, a Tanács a Bizottság javaslata alapján az érintett tagállam vagy tagállamok érdekében átmeneti intézkedéseket fogadhat el. A Tanács az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően határoz.”

Általánosságban véve az is megállapítható, hogy a görög közvélemény – valamint a média és a parlamenti pártok – többsége a török döntést negatívan, kormányuk határozottságát viszont pozitívan ítélte meg. A korábbi kormánypárt, a Sziriza és akkori miniszterelnöke, Aléxisz Cíprasz csak hosszú hallgatás után, március 3-án [szólalt meg](#) a kérdésben. Bár Cíprasz az égei-tengeri szigeteken kialakult helyzet miatt kritizálta a kormányt, azonban egyúttal elismerően nyilatkozott az intézkedések határozottságáról, és szükségesnek találta a görög–török határszakasz lezárását. A görög fővárosban március 7-én [tüntetések](#) zajlottak a rendőrség határozott fellépése, illetve a nemzetközi kötelezettségek felfüggesztése ellen. Bár e megmozdulások jelentősége limitált – jelentések szerint körülbelül hétezer fő vevett részt rajtuk –, ám jól [jelzi](#), hogy a menekültválság elhúzódása milyen belpolitikai és társadalmi feszültségeket eredményezhet.

A görög kormány a belföldi stratégiáját egy rendkívül aktív nemzetközi lobbitevékenységgel is kiegészítette. Athén kezdettől fogva európai határokról és problémáról beszélt, hangsúlyt fektetett arra, hogy az uniós vezetők és államfők nyilvánosan biztosítsák Görögországot a szolidaritásukról. Március 3-án az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen, valamint Charles Michel, az Európai Tanács, illetve David Sassoli, az Európai Parlament elnöke is a helyszínen tájékozódott. A küldöttség élesen bírálta a török döntést, Micotákisz miniszterelnököt pedig a közös európai fellépésről biztosították. Ennek jeleként a bizottság elnöke 700 millió eurós pénzügyi támogatást, továbbá a térségben állomásozó Frontex-egységek megerősítését [ígérte](#) Görögországnak. A sajtótájékoztató fontos eleme volt, hogy míg az ígéretek csupán a görögöknek szóltak, a bírálatok a törököknek jutottak. Az EU vezetői nem kérdőjelezték meg Athén határozott fellépésének szükségességét, a török magatartást viszont lényegében zsarolásnak minősítették. Ezzel kapcsolatban fontos üzenet volt az Erdoğan által később sérelmezett 700 millió eurós gyorssegély is, amelyet egy kevésbé vehemens török fellépés esetén akár Ankara is megkaphatott volna.

Az EU hozzáállása egyébként merőben eltért a 2015-ös válságkezeléstől: Ursula von der Leyen Görögországról mint „pajzsról” [beszélt](#), ami határozott irányváltást jelent a humanitárius és emberi jogi megközelítéstől a biztonsági fenyegetettség hangsúlyozása felé. Úgy tűnik, Brüsszel határozottan kiáll Görögország mellett, és a kialakult válságban előtérbe helyezi a saját érdekeit: a szolidaritása elsősorban tagállami szinten érvényesül, és csak minimálisan terjed ki a határon rekedt menekültekre. Az EU üzenete világos és jól érthető: humanitárius helyzetről, menekültek elhelyezéséről vagy átvételéről csak diplomáciai fórumokon hajlandó tárgyalni, a hibrid hadviselés migrációs formájából pedig nem kér, sőt védekezni fog ellene.

Athén a kialakult helyzetről az Amerikai Egyesült Államokkal is egyeztetett. Micotákisz március 2-án telefonon tájékoztatta Donald Trump elnököt, aki elismerte Görögország határvédelmi jogait. A kötelező szólásokon túl azonban [nem túl sokat segített](#) a görögökön, hiszen egy hasonló telefonhívás alkalmával ugyanezt a kérdést török oldalról felvázoló Erdoğan elnököt is a támogatásáról biztosította. Az amerikai álláspontot végül március 7-én az USA nyugat-balkáni különmegbízottja, Matthew Palmer ismertette. Washington Brüsszel véleményénél finomabban

fogalmazott, de Athén mellett állt ki, és közvetve a törököket tette felelőssé. Palmer szerint Görögországnak joga van a határai megvédéséhez, a menekültek szándékos félrevezetés eredményeként torlódtak fel a határon, a kialakult helyzet pedig destabilizáló hatású, így azt mielőbb rendezni kell.

Az USA nemcsak politikailag, de gyakorlatilag is jelen van a térségben: Görögország területén öt NATO-bázis található – az egyik éppen az Evrosz térségében lévő Alexandrópoliban –, az országban tartózkodó amerikai erők létszámának jelentős fokozásáról pedig ez év elején állapodott meg Athén és Washington, és azt a görög parlament 2020 januárjában ratifikálta is.

Az Egyesült Államok mellett, úgy tűnik, Németország és Franciaország is aktívan támogatja a görögöket. Berlin Merkel kancellár diplomáciai nyomásgyakorlása mellett a NATO-kooperáció eredményeként egy komoly elrettentő erőt képviselő [fregattot](#) is állomásoztat a stratégiai szempontból rendkívül problémás Khíoszi-szoros környékén, amely a válság óta egyfajta nemzetközi „villámhárítóként” is szolgál. Szintén fontos kiemelni, hogy a Ciprusról hazafelé tartó francia „Charles de Gaulle” anyahajó március 3-án [közös gyakorlatot](#) tartott a görög légierő gépeivel. Bár a [hadgyakorlat](#) inkább a görög tengerészeti fejlesztések francia vonatkozásaihoz, illetve a kelet-mediterrán gázfeltárások francia–görög közös érdekeihez köthető, az időzítés mindenképpen jelzésértékű, és komoly üzenetet hordoz mind Athén, mind Ankara számára.

Végül, de nem utolsósorban érdemes szót ejteni a görög–török bilaterális egyeztetésekről, pontosabban azok látványos hiányáról is. A mediátori szerepet magára vállaló Bojko Boriszov törökországi útja sikertelennek bizonyult: Ankara nemcsak attól zárkózott el, hogy egy héten belül létrejöjjön egy háromoldalú, bolgár–görög–török találkozó, de élesen bírálta Athén határozott fellépését is. A hangvétel a bolgár miniszterelnök távozása óta csak még jobban elmérgesedett: a török elnök március 4-én az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának megsértésével vádolta Athént, egyúttal a második világháborúra, illetve a görög menekültek iránt akkor tanúsított jóindulatra és emberségre [emlékeztette](#) Micotákiszt. A felek közötti tárgyalások emiatt közvetve, az Európai Unión keresztül zajlanak. Az egyeztetés első felvonása március 9-én következett be, amikor a Brüsszelbe látogató török elnököt Charles Michel és Ursula von der Leyen fogadta. A tárgyalások eredményeinek ismertetésekor az uniós vezetők már elismerték a Törökországra nehezedő migrációs nyomás súlyosságát, ugyanakkor [„mérsékelt flexibilitást”](#) mutattak a 2016-os megállapodás átalakításának ügyében. Ez érzékelhetően nem elégítette ki a magasabb [pénzügyi támogatást, vízumliberalizációt, illetve a vámunió átalakítását](#) követelő Erdoğan elnököt, aki a tárgyalások után beígért közös sajtótájékoztató helyett inkább rögtön a repülőtérré sietett. Bár a tárgyalások március 17-én Angela Merkel, Emmanuel Macron és valószínűleg Boris Johnson részvételével Isztambulban folytatódnak, a 2016-os nyilatkozat jelentős átalakítására kevés esély van.

KÖVETKEZTETÉSEK

A török kormánynak a határok megnyitásáról szóló döntése a korábbi retorika tükrében nem, de az addigi viselkedése alapján váratlan volt. A megindult tömegek nagysága jóval alatta maradt annak, ami a török adatokban szerepelt, azonban így is elég volt ahhoz, hogy komoly válságot idézzon elő – s „élesben” tesztelje a 2016 után uniós segítséggel megerősített görög határvédelmet. Noha a médiában megjelent képsorok kísértetiesen hasonlítanak a 2015–2016-os válság felvételeihez, a mostani helyzet gyökeresen eltér az akkoritól.

Egyrészt ezúttal Görögország és az EU is felkészültebb. Az öt évvel ezelőtti válság tapasztalatait levonva az álláspont is határozottabb, s immár Németország szerint sem szabad megnyitni a határokat. A felkészültséghez hozzátartozik, hogy az utóbbi időben feszültebbé vált görög–török viszony miatt Athén is „éberebb” és proaktívabb az égei-tengeri térségben, ami a reagáló képességén sokat javított, illetve javít.

Másrészt a mostani válság egy politikai döntésnek a következménye, nem pedig emberek fokozatos, majd egyre kezelhetetlenebbé váló beáramlásának, amelynek az észlelése uniós szinten sokkal több időt vett igénybe. Noha 2017 óta folyamatosan nőtt a Görögországba illegálisan érkezők száma, ilyen határozott fellépésükre és külső támogatásukra eddig nem volt példa. Bár egyelőre nem látni a válság kifu-tását, de az egységes és gyors fellépés nemcsak sikert jelenthet az EU-nak, hanem megerősítheti az együttműködést is. Továbbá az euróválság miatt erősen megtépázott tekintélyű görög kormány és maga az ország is növelheti a presztízsét a 27 tagú közösségen belül. Erre utal, hogy az EU vezetői határozottan kiálltak Athén mellett – s nem csupán az Európai Bizottság, az Európai Tanács, illetve az Európai Parlament elnöke, de a tagországok állam- és kormányfői is. Megjegyzendő, hogy a nemzetközi (és uniós) normákat megsértő görög fellépés, valamint az internetet bejáró brutális képsorok mindenképp komoly károkat okozhatnak az EU normatív és értékalapú imázsában.

Harmadrészt az európai (közös) reakció Ankara szempontjából jóval kedvezőtlenebb, mint 2015–2016-ban volt. A görög határvédelem sikerességétől függetlenül Törökország komoly bizalomvesztést idézett elő, amely a későbbiekben az alkupozícióit gyengítheti. A válság végét azonban még nem látjuk, úgyhogy amennyiben egy olyan megállapodásra kerül sor, amely Ankara számára is kedvező és elfogadható „tehermegosztást” eredményez, akkor akár pozitív mérleggel is zárhatja a konfliktust, mivel úgy sikerül többet (pénzt, valamint Törökországgal vagy Idlibbel kapcsolatos politikai gesztusokat) kiharcolnia, hogy igazából nem volt vesztenivalója, hiszen eddig a problémák orvoslására irányuló akaratot sem látta.

Az EU reakcióiból jelenleg leginkább a bizalomvesztés érződik. A török taktikázás ebből a szempontból pedig inkább tűnik hazardjátéknak, mint átgondolt és realista külpolitikának. A sértődöttség és a bizalomvesztés tökéletesen tükröződik

az EU vezetőinek a nyilatkozatain, akik az egyébként méltányolandó török erőfeszítésekről, anyagi ráfordításokról, valamint a menekültek elhelyezésének egyenlőtlen eloszlásáról többnyire hallgatnak, miközben a jelenlegi válság kialakulásában Törökország negatív szerepvállalását hangsúlyozzák.

Az Európai Unió – vagy ha úgy tetszik, Németország – 2016-ban „vásárolt” négy évet magának, hogy kiépítsen egy olyan rendszert, amely működik és fenntartható. Kétségkívül történtek előrelépések, de a mostani válság megmutatta, hogy a határ megerősítésén kívül egy átfogó és stabil politikai rendezés is szükséges. Ez pedig újra felveti a szokásos kérdést, hogy az EU-nak mennyire kell a geopolitikai környezetében – az Afganisztántól a Száhelig terjedő területen – folyó konfliktusokba beavatkoznia, illetve hogyan tudja a mediterrán térségben lévő államokat (a „pufferzónát”) úgy befolyásolni, hogy azok ne veszélyeztessék a biztonsági érdekeit.

Összességében hangsúlyozni kell, hogy bár a görög kormány hatékonyan végrehajtotta a határai megvédését – legalábbis a saját szempontjainak megfelelően –, ugyanakkor sem Athén, sem Brüsszel nem alakított ki megnyugtató stratégiát a helyzet közép- vagy hosszú távú rendezésére. Azaz nincs még terv a már a görög táborokban és befogadóállomásokon tartózkodókra, illetve a Törökországban és a környező államokban oltalmat nyert menekültekre vonatkozóan. Természetesen most még csak rövid idő telt el a válság kibontakozása óta, azonban 2016 és 2020 között bőven lett volna idő egy megfelelő stratégia kidolgozására. A mostani helyzet tehát azt is bizonyítja, hogy a válsággal kapcsolatos döntéseket az EU már nem tudja elodázní.

A szerzők:

Egeresi Zoltán, az NKE EJKK Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos munkatársa, a KKI külső szakértője

Kacziba Péter egyetemi adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék